

SLOVESNOSTĚ.

Literárnia a kritická príloha k »Orlovi.«

Zodpovedný redaktor:

Andrej Truchlý-Sytniansky.

Roč. I.

Turč. Sv. Martin, 31. Júla 1873.

Číslo 7.

Pohlady na literatúry slovanské.

(Pokračovanie.)

I.

Literatúra slovenská.

Do doby druhej veku staršieho patria pamiatky staroslovanské vôbec a československé zvlášte.

Pri udaní hlavných pamiatok písomníctva staroslovanského treba nám rozdeliť pamätníky *glagolské* od pamätníkov *cyrillických*.

Najznamenitejšie pamätníky *glagolské* sú: *Zlomky glagolské pražské*, dva listy pergamentové najdené roku 1855 prof. K. Höflerom v kapitulnom archive pražskom, z ktorých jeden je palimpsest, či po druhýraz odpísaný. Dľa Šafárika boly oba zlomky písané medzi r. 862—950. Prvý list obsahuje desať „svietilien,“ či desať takých krátkych hymien, ktoré v cirkvi pravoslavnej na utierení spievané bývajú. Druhý list obsahuje služby strastí, t. j. pašiové na veľký piatok.

— *Assemaniho evanjelistár*, t. j. výťahy epistól a evanjelií určené k čítaniu ľudu, zachovaný teraz v biblioteke vatikanskej v Ríme, rukopis to pergamentový, 150 listov v IV. obsahujúci, písaný v Makedonii a obsahujúci čítanie sv. evanjelií na celý rok, dľa obradu cirkve východnej, či grecko-slovanskej. Pochádza z XI. stolia. — *Rukopis nazvaný Glagolita Glozianus*, z ktorého sa zachovalo 14 listov na pergamente vo IV. obsahujúcich preklad reči sv. Jána Zlatoustého, sv. Athanasia a sv. Epifána. Pochádza z XI. stolia, uschováva sa v biblioteke viedeňskej. — *Evanjelistár remešský*, písaný v Prahe r. 1395 kroz benediktinov chorvátskych do Prahy od Karla IV. pozvaných, ktorý pre nich založil tam kláštor, nazvaný emauský alebo slovanský. Kniha táto, zahrňujúca v sebe štvoro evanjelií, z čiastky glagolicou, z čiastky cyrillicou písaných (tieto písal sv. Prokop) a ozdobená väzbou drahocennou

dostala sa do Carihradu a ztade do Francúzska, kde súc za posvätnú tajomnú knihu pokládaná, takej úcty požívala, že na ňu kráľovia francúzski od druhej polovice XVI. až do konca XVIII. stor. v Remeši (Rheims) pri korunovaní prisahu skladali.

Tohože písomníctva staroslovanského najznamenitejšie pamiatky písané *cyrillicou* sú: *Ostromirovo evanjelium*, písané r. 1056—1057 pre knieža novgorodské Ostromira, zachované v cisarskej knižnici v Petrohrade. — *Dve panonské legendy*, jedna o sv. Cyrillovi, druhá o sv. Methodovi jednajúca. Obe povstaly v IX. lebo X. stoliť; no len v pozdejšom prepise zachovaly sa. — *Zpráva mnicha Chrabra* o pismenách slovanských, zo začiatku X. stolia, a síce pred rokom 928, v ktorom zomrel. — *Zlomky žaltára* Pogodinovho v Moskve, 20 pergamentových listov vo IV., na ktorých je niekoľko žalmov a hymien napísané. Zlomky tie padajú do XI. stolia. — *Nestorova kronika*, písaná od Nestora mnicha v Kyjove narodeného r. 1056 † 1115. Kronika táto opisuje založenie državy ruskej, najme dejepis mesta Kyjova, a podáva pri tom i zprávy o sťahovaní sa Slovanov a o najstarsích bydliskách jich v Europe. —

K písomníctvu staroslovanskému patrí i cirkevnia pieseň „*Gospodine, pomyluj ny*,“ složená dľa zprávy predložovateľa kroniky Kosmovej, danej k r. 1260, od sv. Vojtecha († r. 997), napísaná ale roku 1397, vyjímuc prvý verš, ktorý zaznamenaný je r. 1249 a 1283 v pokračovaní teže kroniky. Dobrovský vo svojom diele: „*Geschichte der böhm. Literatur*“ a iní tvrdia, že pieseň táto pochádza z doby staršej, preto že ju dľa svedoctva Kosmovho obecný ľud spieval už pri svätení prvého biskupa Pražského Detmara (r. 973), a tak pravde podobne složená je

buďto od samých apoštolov slovanských sv. Cyrilla a Metoda, alebo od prvých nástupníkov jejích. Avšak Kosmas neuvádza určite pieseň „Gospodine, pomiluj ny,“ *) lebo hovorí k r. 973 a neskôr pri korunovaní Bretislava (r. 1037), že ľud obecný volal pri „Te Deum“ — „Krlješ,“ t. j. kyrie eleison, jako to bolo vtedy v Česku obyčajom. Nech je tomu ale jakokoľvek, pieseň tá nenie mladšia nad stoloie IX—X., lebo to ukazujú slová, jako: *gospod, pomiluj, spas* (spasiteľ), *mir* (svet), *žítí* atď. Vytláčená je dľa toho rukopisu z r. 1397, zachovaného v bibliothke university Pražskej.

Z *českoslovanských* pamiatok písomných do doby tejto prisluchajúcich najstaršia *cirkevná* je: *Zlomok z evanjelia sv. Jána*, 1½ listu pergamentového, najdeného V. Hankom r. 1828 na daskách knihy latinskej z roku 1595. Po „Libušinom Súde“ je toto zlomok najďávnejší pozostatok písma československého. Obsahuje 186 veršov, písaných medzi textom latinským; a sice XII., 4—9. začína sa: „uce se jeden iz ucenic iego, iudas scariothis, ien se bese iei predade: cemu ta mast nepredade ze za tri sta penaz, i nene dana hudim? rece se ze, ne iaco o hudih zlusase iemu, nese iacose zlodej bese, i mski imaia, ze, ie se zlase zea, nozase rece se iesus: nehai ieię, at u den pogreba moiego zhoua iu. hude bo imate z zobu, mene se ne usegda imate. pozna se dau mnog iz iudeu, iese tu iest, i pridehu ne dle iesusa toli, nese aby lazar uidei iei se uzcrezi ot mretuih.“ Reč a pravopis podobá sa veľmi „Libušinmu Súdu,“ pismo ale je úhládnejšie a tak môže pochádzať z X. stoloia. Bol to „codex“ latinských evanjelií, do ktorého medzi riadkami vpísaný je preklad staročeskoslovenský. Vytláčený bol tento zlomok najprv v „Časopise Mus.“ na r. 1833; teraz nachádza sa v „Museumě Českom“ v Prahe, kde ho nedávno i pisateľ riadkov týchto videl a čítal. — I pieseň: „Svatý Václave“ nemajúca rýmu, je veľmi starého pôvodu a pochádza snad z veku sv. Vojtecha. Beneš z Weitmila odpísal ju r. 1368. Prvý verš znejšie nasledovne: „Svatý Václave! vévodo České zeme, knieže náš! pros za ny Boha, svatého Ducha, Kyrie eleison.“

*) Gospodine pomiluj ny!
Jesu Kriste, pomiluj ny.
Ty spase všeho míra!
Spasiž ny, i uslyšiž.
Gospodine, hlasy naše!
Daj nam všem Gospodine,
Žižú a mír v zemi.
Krlješ, Krlješ, Krlješ.

Z *národného básníctva staro-česko-slovenského* patria sem ostatnie v prvej dobe nevypočítané spevy „Rukopisu Kralodvorského,“ jako „Jaromír a Oldřich,“ „Beneš Hermanov,“ „Jaroslav,“ „Ludiše a Lubor,“ „Kytice,“ „Jahody,“ „Róže,“ „Opuščená,“ „Škriváň“ a „Zezhulice.“ — Báseň epická „Jaromír a Oldřich“ za zajstaršiu po básni „Záboj a Čestmír“ pokladaná, padá do začiatku XI. stoloia; verš je desaťslabičný; báseň pozostáva zo zlomku a opisuje porážku Boleslava Chrabrého o vyhnanie Poliakov z Prahy, čo sa r. 1004 stalo. Začína sa takto: „— — sie v črn les tamo, kam(o) sie vládky sniechu, sedm sich vládky s udatnými sbory. Výhoň Dub tamo s niem snahú chvátá se vsiu chasú svojú temnem nočnim. Sie chasa mu bieše na sto chlapov, vsiech sto jmieše v nožných brietne meče k mečem vsiech sto jmieše mocná paže k Výhoňu v utrobách statnú vieru.“ Krásny je výstup tento: „Noc sie prevalise přes pól noci, pokročise k jutru šedošeru. Ajta! vece Výhoň knezu Oldře: Hoj poslyš ty veleslavny kneže! Bóh ti bujarost da u vsie údý, Bóh ti da viehlay v bujnú hlavu; ti ny vedi proti zlym Polanom!“ — Spev „Beneš Hermanov,“ pôvodne nadpísaný: „O pobiti Sasikov,“ popisuje udalosť do r. 1203 padajúcu, kde v neprítomnosti Premysla Otakára („knez k Otece ďaleko zajel.“) vojsko mišenské do Čiech vtrhlo plieniac a hubiac. Ľud sa sobral „v lese pod „Hrubú skalú.““ „Ajta! Beneš Hermanov tajno ľud v hromudu zve protiv Sasikom . . . vsiak za oružie jme cep protiv vrahom Ide pótka z chluma v rovňu; i by Nemcem upieti, i by Nemcem prnúti i pobitie jim.“ Báseň pozostáva zo slók 4-veršových, z ktorých prvý 8, druhý a tretí 7, a štvrtý 5 slabik má. — Báseň „Jaroslav“ začína sa: „Zvestujú vám poviest veleslavnú o velikých pótkách, lutých bojeh,“ i opisuje svetoznáme faženie Tatárov a pobitie jich na *Hostýne* v Morave r. 1241. Báseň písaná je veršom 10-slabičným. — „Ludiše a Lubor (Lutobor),“ báseň písaná veršom osmoslabičným, složená za doby Otakára II. (1253—1278), opisuje turnaj či zápas, alebo bojovnú zábavu šľachtickú; začína sa slovami: „Znamenajte stari mladí o pótkach i o sedáni. Bieše druhdy knez Zálabský, knez slavný, bohatý dobrý; ten imieše dcer jedinu, sobe i všiem milú ve.“ — Okrem týchto hrdinských spevov zachovalo sa nám, jako sme udali v tomže „Rukopise Kralodvorskom“ šest piesní lyrických: „Kytice,“ „Jahody,“ „Róže,“ „Opuščená (zarnútená), Škriváň“ a „Zezhulice,“ všetko obsahu erotického (milostného), z ktorých však nektoré siahajú povstaním svojim

snad až do doby pohanskej. Tieto lyrické piesne, ktoré sa vyznačujú ľúbeznosťou, prostotou a hlbokým citom, sú prstonárodné, jako tie, ktoré poslal medzi ľudom kolujú. Podávame tu na ukážku len báseň:

R ó ž e.

Ach ty róže, krásna róže!
čemu si rane rozkvetla?
rezkvetavši pomrzla?
pomrzavši usvedla?
usvedevši opadla?

Večer sedech, dlúho sedech,
do kuropenie sedech,
nie doždati nemožech,
vsie driezhy, lúčky sežzech.
Usnuch. Snieže mi sie ve sne,
jako by mne, nebožce,
na pravej ruce s prsta
svlek sie zlatý prstének,
smekl sie drahý kamének.
Kamének nenadjidech,
zmilitka sie nedoždech.

(Pokračovanie nasleduje).

Starobylé formy „Otčenášu“ v Slovančine.

Podávame tu čteným čitateľom nektoré formy „Otčenášu“ v rozličných slovanských nárečiach, ktoré sa nám čo starobylé rečové pamiatky zachovali, aby sme jazykozpytcoy a milovníkov reči a literatúr slovanských upozornili na etymológiu, pravopis, príbuznosť atď. nárečí slovanských v rozličných storočiach, a povzbudili jich ku sbieraníu podobných pamiatok starobylej Slovančiny.

Najstarší glagolský missal, tlačený r. 1528 v Benátkach u Bindoniho, obsahuje najstaršiu formu „Otčenášu.“ *Dalmacko-chorvátsky* „Otčenáš“ tento zneje nasledovne:

Oče naš iže jesi nanebesih.
svetise ime tvoje.
pridi cesarstvo tvoje.
budi vola tvoja.
jako na nebesi i na zemli.
hlüb naš vsedanni daj nam danas.
i odpusti nam dlgi naše.
jakože i mi otpuščajem dlžnikom našim.
i nevedi nas vnapast.
na izbavi nas ot neprijazni.

V Tubingach u Primusa Trubera vyšlo roku 1560 chorvátske dielko „Abecedarium, cujus titulus est: tabla sa ditzu atď. glagolskimi sslovmi tschitati;“ a v ňom nachádza sa „Otčenáš:“

Oče naš, ki jesi na nebesich.
posveti se ime tvoje,
pridi kralstvo tvoje.
Budi vola tvoja, kako na nebi i na zemli.
Hlīb naš vsakdanni daj nam danas.
I odpusti nam dugi naše, kako i mi otpušćamo dužnikom našim.
i nevedi nas v napast.
da izbavi nas od neprijazni.
„Jako tvoje je kralstvo i mošč,
i slava va — veki. Amen.“

Don Alessandro di Comuli Spalatino vydal v Ríme r. 1582 kresťanskú nauku

(„Dottrina christiana per la natione illirica“) v reči *illyrsko-dalmatskej*; dielo tlačené je latinkou, i obsahuje túto formu „Otčenášu:“

Otce naše chogisi na nebesih.
Suetise ime tuoie.
Pridi cesarstvo tuoie.
Budi uoglia tuoia chacho na nebi i na zemgli.
Hlīb nase suagdagni day nam danas.
I odpusti nam dughe nasse chacho i mi otpuschiamo duxnikom nassim.
I ne uuedi nas u napast.

Da izbavi nas od neprijazni.
Alex. di Comuli má tu zvláštny pravopis, ktorý sa talianskému približuje: Ch=k, c=č, gn=ň, gl=l, x=ž, se, ss=š, schi=šč, u pred samohláskou je v.

Chorvát Rafael Leuacovich, arcibiskup v Achride, opravil glagolské cirkevné knihy a vydaným r. 1648 breviárom prinútil Glagolítov „Otčenáš“ takto sa modliť:

Otče naš iže jesi nanebesih.
da svälilsä imä tvoje.
da pridet carstvije tvoje.
da budet volja tvoja, jako nanebesi i na zemli.

hljeb naš nasušćnij daj nam dnes.

i ostavi nam dlgy našä,

jakože i my ostavljamem dlžnikom našim.
i ne v — vedi nas v iskušeniye
no izbavi nas ot lukavago.

Výrazy: *carstvije, nasušćnij, ostavi, ostavljamem, iskušeniye, ot lukavago* — prevzal Leuacovich z textu ruského alebo srbského, cyrillicou písaného.

Roku 1700 vyšla v Londíne sbierka 100 „Otčenášov“ obsahujúca a tam pod záhlavím „Carnorum“ nachádzame *vindický* „Otčenáš,“ ktorý Bohorizhom opravený tu podávame:

Ozha nash, kir si v' nebesih.
Posvezhenu bodi jimé tvoje.
Pridi (k' nam) krajlestvu tvoje.

s' idise volja tvoja kakor na nebi,
taku na zemlji.
kruh nash vsakdajnji daj nam danes.
Inu odpusti nam dulce nashe: kakor tudi
mi odpustimo dulshnikom nashim.
Inu neupelaj nass v' iskušmo.
Tamazh reshi nass od slega.
Sakaj tvoje je krajlestvu, muzh, zhast ve-
koma. Amen.

Doxologia: „Sakaj tvoje je krajlestvu,
muzh, zhast vekoma,“ nenachádzajúca sa v
najstarsích rukopisoch, prišla do tekstu „Ot-
čenášu“ prekladom Lutherovým, ktorý, jako
Dobrovský tvrdí, pred sebou nemal kriticky
zpracovaný text grecky, bo doxologiu túto,
ktorá bola len liturgickým dodatkom k „Ot-
čenášu,“ nebol by ináč do tekstu prijal.

Podávame ďalej *lüneburgsko-vendický* „Ot-
čenáš,“ ktorý sa zachoval v rukopise a síce
v slovníku nemecko-vendickom od Christiana
Henninga. Eckart chváli veľmi jeho prácu
vo svojom diele „Hist. studii etymol. l. germ.
Hanoverae“ 1711, hovoriac: „vir doctus et
pastor ecclesiae illius loci (Vustroviae), qui
a multis jam annis in id incubuit, ut quae
de lingua Venedica ibi locorum superessent.
colligeret, ac tandem Glossarium Germano-
Venedicum congressit, in quo non voces so-
lum sed formulas etiam loquendi plurimas
annotavit. Specimen inde mecum communi-
cavit jamdudum vir plurimum Reverendus
et vellem ex eo quaedam benevolo lectori
offerre, nisi integrum opusculum brevi edi-
tum iri sperarem. Eckard dal Hen. „Ot-
čenáš“ s malými odchýlkami odtlačit, i za-

čina sa: „Nos holya Wader,“ kdežto v sa-
mom rukopise takto stojí:

Nösse Wader ta toy giss wa nebisgay.
Sjungta woarda tügi geima.
Tia rik komma,
Tia willya shinyôt, kók wa nebisay,
kók kak no sime.

Nössi wissedanneisna stgelba doy nám dāns.
Un wittedoy nám nösse ggrēch, kak
moy wittedoyime nössem grēsmarim.

Ni bringoy nös ka warsikönye.

Tay lösoay nös wit wissokak chaudak. Amen.

Slová: *Wader, woarda, rik, komma, stge-
iba, bringoy, warsikönye, lösoay* sú z Nemčiny
vzaté. *Chaudak* je zlý, u Eckarda *chundak*;
wit = wot = ot = od. Zo slovára toho uve-
dieme z *lüneburgsko-vendickej* reči aspon
nektoré výrazy: *jose móm* = ja mám, *tay mós*
= ty máš, *wan mo* = on má, *woyssik* = vy-
soký, *neistgi* = nízky, *wittge, wilka* = veľký,
mola, mole = malý, *bätge* = málo, *byola* = bie-
ly, *tzórna* = čierny; *tzerwēna* = červený, *grōna*,
grōne = zelený, *czarp* = ostrý, *mükri* = mokrý,
lgätga = ľahký, *tauste* = tlstý, *dibbre* = dobre,
smutge = pekný, *chauda, chere, schere* = zle,
chaudatz, cheratz, scheratz = zlý duch, *getzua*
= jesť, *paye* = pijem, *piie* = pejem, *bie* = bijem,
sape = spím, *wame* = vezmi, *lyciba* = ľubím,
niisset = nosím, *wissit* = vozím, *ssye, syôt* = se-
jem, *siat, wore* = varím, *hoiden* = choď, *ssay*
hľad, *nidelya* = nedela, *pnidelja* = pondelok,
thöre (vtorý) = utorok, *sreda* = sreda, *peren-
dān* (Perun) = štvrtok, *skumpe* = piatok, *si-
bötta* = sobota.

(Dokončenie nasleduje).

Kritický úsudok o štyr-aktovej veselohre: „Starý mládenec sa chce oženit:“ alebo „Ať žijú Slováci.“*)

Každá umelecky podarená veselohra
zaobera sa slabosťami, vrtochami a prevrá-
tenosťami ľudskými, jako sa ony protivia
obvyklému poriadku, časovému vzdelaniu a
názorom. Boj, ktorý týmto vzniká, musí byť
sporiadaný, aby sa počítalosť a krehkosť
ľudská na konci sama ničila a vidina dobra
víťazstvo slávila. Hrdina nedosahuje vo ve-
selohre účelu: úmysly slabosti a nepriazeň
osudu rozplývajú sa a čo je i výsledok iron-
nický a ničomný, — vychádza vznešenosť
ľudská v pravom svetle na javo a zákonitý

poriadok uvedie sa tam, kde ľubovôľa voľne
vládla a odporncé živly závodily. Človek so
zakúbením ponoruje sa tým hlbšie v tento
boj odporov, súc si povedomým, že mocná
ruka udržuje nosiča dobra, by do záhuby
neupadol. Dušou veselohry je vtip, žart a
ironia: i vyžaduje sa, aby vtip nebol jedno-
tvárnym, no aby mala každá osoba dľa svo-
jej povahy istý druh vtípu v svojom vystu-
povaní. Pomocou tohto vtípu križujú sa zá-
mery hrdiny — a to vždy k našemu uspo-
kojeniu. V podarenej veselohre súhlasíme

*) Podávame kritické úvahy tieto, aby jak pán pôvodca vedel, kde chybel, no aby sme i mlá-
deži našej jaký taký náčrtok podali, v čom záleží podarená veselohra. Časom, keď do „Slo-
vesnosti“ nebudeme prinútení všetko sami písať, sdelíme obšírnejšie a dôkladnejšie pojednanie o
veselohre slovenskej.
Red.

behom dejú proti hrdinovi, ktorý vo svojej zaslepenosti voľný beh svetový svojej počtílosti obetovať zamýšľa; i jeho porážky pôsobia nám radosť, ktorá sa vo vyššiu všeobecnejšiu záľubu premeňuje, keď zaslepenosť hrdinova musí byť jakoby z jedného kusu uliata; hlavná osoba nebojuje proti vážnemu osudu, no proti náhode a proti moci ľudskej, ktorá sa naraz v úkladoch vrcholí. Dramatický dej veselohry zapletá sa, zauzľá a rozvíja; rozvinutie uzlu má byť smiešne a pád hrdinu nikdy nemá robiť nešťastným, no najviac oklamaným a omámeným. Čo do slohu vyžaduje umelecká veselohra veľmi plynňého a vtípom presiaknutého dialogu. Humor, ktorý v látke samej spočíva, nerobí ešte veselohru komickou: ona musí tak hojne pretkávaná byť vtípom, aby za každým krokom dejú znovu a znovu žart vyšľahol; no ale i zjavný shon po vtipe a veľké a časté jeho preháňanie je chybné. V podarenej veselohre nemá veľké ceny *slovný vtíp*, no *vtípná hra obrazov*. Veselohry rozdeľujú sa na: *idealistické, realistické a historické*; *realistické* na: *intrigantné a charakterné* dľa jich látky spracovania.

Jestli s týmito stručnými úvahami a požiadavkami podarenej umeleckej veselohry porovnáme otáznu veselohru „Starý mládenec sa chce oženit,“ zbadáme, že ona patrí čo do látky medzi *veselohry realistické*; no čo do spracovania vývoju povahy alebo rozpletenia úkladov nemožno určite povedať, do ktorého z jej poddruhov vriediť sa dá. Veselohra *realistická intrigantná* má za predmet spor *cti s láskou*, ktorého výsledok šťastným byť musí. Hrdinovia mužského i ženského pohlavia idú celkom určite a vážne za istým cieľom, ktorého odporcovia najviac otcovia bývajú. Zauzlenie vzniká križovaním sa zámerov, a povahy nadobudzajú rázu len okolnosťami, a dej je hlavňou vecou. Platí tu zásada: „kto z koho, ten z toho.“ V prítomnej veselohre nenachodíme žiadon *boj cti s láskou*, no boj lásky s kapricou starého mládenca a s jeho snahou túžbou po obohatení sa, čo však ráz Jána Blatnického, starého nečitného mládenca nakreslený p. pôvodcom, zhola neprezradzuje. I povaha Jána Blatnického nemení sa behom času. Starý mládenec nenie tu intrigantom no lenivým, nečiným starcom, ktorý má najväčšie zaľúbenie v svojom šnupavom tabáku. Ale ani podarenú charakternú veselohru nemáme tu pred sebou, bo charakterná veselohra jest výsledkom stálej povahy; v povahe sa sú sriedňuje, alebo aspon k nej sa tiahne celý dej. Dialog býva vtípný, určitý, duchaplný

a povznáša k všestrannému názoru svetovému. Základnou myšlienkou musí tu byť *životná pravda*. A toto skoro všetko do podrobna chybuje veselohre „Starý mládenec sa chce oženit.“ Kde tu životnej pravdy? Kde tu ustálená povaha hrdiny dejn a iných zápasiteľov? Veď hrdinovia v charakternej veselohre nemyslia, jakoby piklami, kunštami dostáli vrch, ale zmyšľajú, hovoria a jednajú tak, jako jim srdce káže a jak osud nakladá. A v tejto veselohre vidíme práve opak tohoto.

I tvrdím určite, že veselohra táto nenie čo do spracovania a upotrebenia látky, čo do vývoju povahy alebo rozpletenia úkladov — podarená realistická veselohra, jaká čo do zvolenej látky byť sa zdá.

No ale duša veselohry vôbec chybuje v nej. Kde tu zralý vtíp, žart a ironia, jaké sa od umeleckej veselohry vyžadujú? Hned v prvom dejstve, vo výstupe prvom sretáme sa s hostinským, židom Izákom. Pán pôvodca vidí v tom vtíp, žart a ironiu, keď nechá široko ďaleko židovskou slovenčinou rozprávať sa hostinského s jeho roztomilou „Rúzi.“ Slovný vtíp, tým menej židovská slovenčina, nemajú miesta v modernej umeleckej veselohre; v nej vyžaduje sa *vtípná hra obrazov*.

Látka, jako som spomnel, je dost dobre zvolená. Janko nebojuje proti vážnemu osudu, no proti moci, kaprici Jána Blatnického, svojho strýca, ktorá moc však v úkladoch nevrcholí, bo starý mládenec neklade žiadne úklady synovcovi svojmu Jankovi, ba snah ani nezna, že tento príjduc domov Adelku, jeho chovanicu a „nevestu“ miluje a za manželku vziať si chce.

Povahy jednotlivých vystupujúcich osôb nie sú dokonalé, plastické. Úloha, jakú hrá Adela, je nevďačná, neprirodzená. Synovec Janko má sa zdanlive zaľúbit do svojej tetky Adely, — a ona prijima jeho neprirodzené zdvorilosti! Jaký tu zralý vtíp, jaký žart, jaký humor? „Žofka,“ „Adam,“ „Izak“ a „Rúzi“ hrajú veľký zástoj a p. pôvodca tisne jich veľmi do popredia dejú, čo je na ujmu hlavním osobám, najme starému mládencovi Jánovi Blatnickému a jeho synovcovi Jankovi.

Sloh nenie plynňý, i nehonosi sa dialogom, ktorý by bol zdravým vtípom presiaknutý. Dialog je rozvlačitý, často maličerný, jako n. pr. na str. 8., kde sa Izak (v dejstve I, výstupe 4.) s Jankom a Kudulom rozpráva. Vidíme tu prehané a chybné sháňanie sa po vtipe, ktorý v tom pozostáva, že žid hostinský dlho a dlho oboch

hostí práznymi slovami martretuje, kým jim kus brindze dá. No, dopúšťam, že treba robiť v komickom rozdiel, lebo inakší je humor, ktorému svet podlieha, a inakší, ktorý vo všedných pomeroch sveta vyrastá. Možná, žeby sa na tom dialogu nejedon náš Štefan Pinka a Janko Starosvetský zasmial, žeby mu slzy i „za sáru padaly;“ — no sloh taký dialogu neuspokojí vzdelané obecnstvo, i nesvedčí sa pre umeleckú veselohru.

Co pri veselohre tejto chváliť najviac môžem je: látka dobre zvolená, dost dobré zapletenie, zauzlenie a rozvíňovanie dramatického dejú.

A tak pán pôvodca prezradzuje vzdor týmto mnou vypočítaným vadám veľké nadanie dramatické. Keby vady tie neboly, keby osoby jeho neboly „maškarni ale podobizňami,“ keby mal plynný stručný sloh, — dovedol by vystanovif nejedno umelecké dielo. Nech len teda môj uprimný úsudok tak bere uprimne, z jak uprimného srdca slovenského on pochádza.

I myslím, že nepreháňam vec, keď pri závierke svojich skrovných úvah svoju konečnú mienku v ten smysel vyjadrujem, že veselohra „Starý mládenec chce sa oženit“ *nenie umeleckou veselohrou.*

Najnovší slovenský literárni ruch.

(Pokračovanie.)

Ruské písomníctvo. Nikolaj Vasiljevič Berg, profesor na universite varšavskej, ukončil nedávno ruský preklad Mickiewiczovej výtečnej básne „Pan Tadeusz.“ Preklad, na ktorom zaslúžilý spisovateľ dlhé roky pracoval, má byť výtečný. — V Petrohrade vychádza nový ruský slovník naučný (ruskij encyklopedičeskij slovarj) vydávaný prof. turecko-tatarskej slovesnosti a dekanom fakulty východných jazykov J. N. Berezínym. V sozname spolupracovníkov čítame okolo dvesto mien najviac universitných profesorov. Články, ktoré týkajú sa budú Slovanstva, píše budú známy učenc petrohradskej university V. J. Lamanskij. Ročne vychádza budú 3—4 sväzky v 45—50 hárkoch veľkej VIII: celý slovník (15—17 sväzkov) vyjde behom 4—5 rokov. — N. S. Zujev, prof. v Petrohrade, počal vydávať nový veľmi zajímavý periodický obrázkový časopis „Životopisnoje opisanije stran svieta (Malebné opisanie krajín sveta).“ V časopise tom budú uverejnené cestopisy, vedecké výpravy, vynálezy urobené v Rusku a za hranicami. — Zvláštneho povšimnutia zasluhujú nasledujúce zborníky: „Na prazdnik“ (K sviatku), lit. zborník pre deti s výtečnými ilustráciami známeho ruského sochára Mikešina; „Sbornik sviedenii (vedomosti) o kavkazských gorech“ (spis tento obznamenuje čitateľa s postupom rozvoja literárneho medzi horcami); „Sbornik russkich piesen,“ od V. F. Dostojevského. — Chrisanov vydal spis: „O religijách drevniago mira (O náboženstvách starého sveta),“ — A. L. Polovačev „Diesjaf ljet reform“ (1861—1871). — Magister petrohradskej university J. P. Minajev vydal spis „Očerki (nástin) fonetiki a morfologii jazyka Pali.“ — Pedagogičeskaja i gigieniče-

skaja gymnastika,“ spísal Uchov vo dvoch sväzkoch, ktoré obsahujú 520 výkresov. — „Právo i značenie (význam) ženščiny v Chriatianstve;“ spis tento p. A. Nadeždina pozostáva z dvoch častí, prvá časť obsahuje v sebe historický nástin významu ženy mimo kresťanstva a druhá pojednáva o význame ženy v kresťanstve. — „O periodičnosti pláčat ravjanistých rastenii i o pričínach pláča etoj periodičnosti,“ napísal G. O. Baraneckij, i menovaný je doktorom botaniky. — „Anatomija i fiziologija,“ spísal L. M. Fiškin. — „Mikroskopičeskija životnja,“ spísal prof. petrohradský A. S. Ravič. — Zemepisná spoločnosť v Petrohrade, ktorá v poprednom rade stojí medzi podobnými spolkami svetovými, odbývala nedávno schôdzku pod predsedníctvom veľkniežata Konstantina Nikolajeviča, v ktorej byly nasledujúce spisy vyznamenané: a) zlatou medajlou: „O úklonoch kolmých čiar prifažením kavkazských hór,“ od J. J. Stebnického; „Zemnyj magnetizm orenburgskago kraja,“ od A. A. Tilla; „Materijaly dlja geografii Tjaň-Šana,“ od A. V. Kaulbarsa; „Etnografičeskija stati (články) o Kitaje;“ — b) sriebornou medajlou: „Geologičeskija nabljudenija (pozorovanie) vo vremja (v čase) zarjavšanskoj ekspedicii,“ od A. D. Myšenkova; „Etnografičeskija izsledovanija (výskumy) v zabajkalskoj oblasti“ (krajine), od P. A. Rovinského; „Šaagrjabskaja Dolina,“ od Grebenkina, sú to štúdia o národch „Uzbeki“ a „Tadžiki.“ — Predošlého mesiaca vyšlo veľkolepé vydanie sobraných spisov slavného básnika A. N. Majkova nákladom kniežata V. Meščerského v 3 dielach a tiež v 3 sv. spisy Nikolaja Feodoroviča Ščerbinu. Krom toho očakávajú sa úplné vydania Gogola,

Gončarova a Písemského. Spisy iných obľúbených spisovateľov jako: Pečerského (Melnikova), Ljeskova (Stebnického), Avdejeva Kochanovskej atď., ktoré dosiaľ v úplnom vydaní nevyšly, pripravujú sa k vydaniu. — Preslávený romanopisec gróf N. L. Tolstoj píše teraz VII. diel románu „Vojna i mier.“ Za každý tlačený hárok platilo sa nedávno 200—300 rublov, teraz dostáva na pr. Turgeniev i 400 rublov. — „Religija, jeja sušnosť (podstata) i proischoždenie (pôvod),“ spísal V. D. Kudrjavcov; — „Sudebno-graždanskoje právo spísal Karpovič. — „O proischoždenii i jazykie vymešších nyní Kurljandskich Krevingov“ spísal F. J. Videman. „Matejiraly dlja statisticki turkeštanskago kraja“ sv. II., vydáva N. A. Majev. — „Opyt (pokus) istoriko-literaturnago izsljedovanja (bádania) v proischoždenii drevne-ruskago Domostroja (lit. pamätník),“ napísal profeseor kyjovskej university známy nám Ivan Nekrasov, i povýšen byl za spis tento na doktora ruskej slovesnosti. — Známy spisovateľ poľský Mich. S. Czajkowski, ktorý sa z vyhnanstva svojho predošlého roku do Ruska navrátil, uverejňuje v časopise „Kijevljanin“ novú povesť, v ktorej líči život dunajských Kozákov. — „Narodnyja piesi galickoj i uhorskoj Rusi,“ sobrané J. F. Golovackým a vydané prof. O. M. Bodanským v Moskve. — „Istorija rimskoj literatury“ spísal prof. Modestov. — Trudy (práce) obščestva uspytatelej prirodny prirodozpytatelej charkovskom universitete,“ vydáva spis tento sám spolok prirodzpytateľov charkovských. — „Ljetopisnyj paskaz sobytii (udalosti) jugozápadnoj Rusi do poloviny XIV. vieka;“ spis tento zajímavý vydal Alex. Klevanov. — Jaký živý ruch panuje v ruskej literatúre, vidí et. čítateľ z tohto soznamu spisov, ktoré behom asi jedného mesiaca vyšly. No podotknúť musíme, že od 23. Dec. r. 1872 do 8. Febr. 1873 vyšlo 245 spisov!

Juhoslovanské písomníctvo. Šime Ljubič, zaslužilý chorvátsky archeolog a kustos národného museumu chorvátskeho, ktorý sa preslávil dielom svojim o starých dalmátskych mincach z doby greekej, dáva do tlače veľiké dielo „o mincach juhoslovanských srednieho veku“ (bulharských, srbských, bosenských, dalmátskych a zetských). Juhoslovanská akademia dala mu k tomu cieľu podporu 800 zl., cis. kr. akademia vo Viedni 1000 zl. a knieža srbské 2000 zl. Dielo bude mnohými obrazmi ozdobené. Tento slavný spisovateľ dal museumu záhrebskému veľmi vzáctny pamätník chorvátskej minulosti. Z kráľovstva chorvátskeho najstaršej doby zacho-

valo sa málo zbytkov umenia výtvarného. Jedinká listina nesie pečať kráľa Krešimíra. Z kameňov s obrazmi známe boly posiaľ len dva a sice náhrobník v Zadre a nápis o kráľovi Zvonimírovi v Starej Buške na ostrove Krbe. K týmto zbytkom nadobudol sa nový veľmi vzáctny pamätník z IX. storočia a to z doby chorvátskeho vladára a vojvodu Branimíra. Keď sa rúcal v dedine Meči v okrese sinjskom v Dalmácii starý kostól Panny Marie, aby sa na jeho mieste nový vystavil, vykopaný bol kameň s nápisom latinským: „Branimír svätú budovu pod menom Panny večnej nákladom svojim zasvätil R. P. 888.“ Kameň tento zdobil najskôr bránu kostola, ktorý dal Branimír ku cti P. Marie postaviť. Písmo je veľmi ostre vykresané a dobre zachované; má sice skrateniny v tehďajšej dobe obyvké, no veľmi ľahko sa čítať môže. Nad nápisom tiahne sa pruh arabesiek na spôsob zavnutého listia a nad týmto druhý rad iných arabesiek. Práca prevedená je slohom byzantským veľmi čiste a pravidelne. V Záhrebe sa tlačí: „Codex diplomaticus regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae,“ t. j. listiny týkajúce sa Trojediného kráľovstva počnúc od VI.—XIII. storočia. Diplomatar tento zostavil dejepisec Ivan Kukuljevič a vyjde nákladom spolku pre dejepis juhoslovanský. Nemožno teda pochybovať, že to bude dielo kritické a pre dejiny juhoslovanské veľmi dôležité. Ten istý vehlasný spisovateľ vydal práve knihu: „Putne uspomene po Dalmatiji i Italiji.“ Kniha táto obsahuje najviac články zo „Sokola“ a „Vienca.“ Spisov. podáva tu zajímavé úryvky z domácich dejín politických a z dejín umenia. Preto vítaným bude dielo toto každému, kto chce v tomto ohľade nadobudnúť poučenia. — „Fiziologija glasa i glasovi srbskoga jezika“ nazýva sa velevýznamné linguistické studium, ktoré vydal veľmi nadaný a neunavený Stojan Novákovič, do nedávna bibliotekár národnej bibliotéky v Belehrade a teraz srbský minister osvety. I upozorňujeme na spis tento všetkých priateľov slovanskej filologie. — Bratia Jovanovičovi v Pančevaci vydávajú bibliotéku belletristických spisov srbských. Prvý diel obsahuje poviedky: „Puščana zrna,“ „Zlatan bič,“ „Pobratim,“ „Hljeb i sol,“ „Nevjera,“ „Rosa,“ „Dvie želje“ a „Vukana,“ všetko to práce Vladana Gjorgjeviča. — Od r. 1869—72 vyšlo v reči srbsko-chorvátskej úhrnom 1174 kníh, z ktorých 880 kyrilicou a 294 latinkou tlačené bolo. Najviac ich vyšlo v Belehrade, a sice 568, potom v Záhrebe 190 a v novom Sade 168.

(Pokračovanie nasleduje.)

Knihy a spisy redakcii zaslané.

Dejepis Uhorska pre národné školy. Spracoval Ján Kožehuba, učiteľ. Turč. Sv. Martin. Tlačou a nákladom knižt.-účastinárského spolku. 1873. VIII.; str. 60; cena 20 kr. r. č.

Krátke poučenie o cholerickej nákaze. T. Sv. Martin. Tlačou a nákladom knižt.-účastinárského spolku. 1873. Malá VIII.; str. 8; cena 3 kr.

Preporodená obec. Činohra v troch dejstvách. Spisal Janko Vesnín. Turč. Sv. Martin. Tlačou a nákladom knižt.-úč. spolku. 1873. VIII.; str. 74; cena 20 kr. r. č.

Rozprávka o Svitkovi. Podľa českého voľne prepracoval M. Rozmarín. Turč. Sv. Martin. Tlačou a nákladom knižt.-úč. spolku. 1873. Malá VIII.; str. 20; cena 5 kr.

Silozpyt čili Fyzika pre národné školy. Spisal a vydal Ján Bežo. Druhé, znovu prepracované a 45 pôvodnými obrázkami opatrené vydanie. V Senici. Nákladom vydavateľovými. Tlačou knižt.-úč. spolku v Turč. Sv. Martine. 1873. VIII.; str. 42; cena 15 kr.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redaktor a vydavatel *Václav Vlček*. (Praha, Ječná ulice č. 29 n., 529—II. st.) Číslo 8. má nasledujúci obsah: Pavel Skála ze Zhoře, podáva prof. Kar. Tieftrunk; Louis Leger, od Fr. Zákřejs; John Stuart Mill, od dr. Jos. Durdíka; Náuky spekulativní a přírodověda, podáva J. V. Diviš; Slovenské elegie, od Adolfa Heyduka; Přechody, román od Žofie Podlipské; Rozhledy literární, podáva Fr. Zákřejs. — Ročník 1871 a 1872 sú ešte na sklade; prvý stojí 4 zl. 50 kr., druhý 6 zl. i s poštovou zásielkou.

Paleček, satyrický obrázkový týždenník, vychádza každú sobotu v Prahe (Václavské náměstí č. 24 v I. patre). Majiteľ a vydavateľ J. Otto. Redaktor August Nevšimal. Ročník I. Predplatná cena na celý rok 5 zl. 80 kr., na pol roka 2 zl. 90 kr., jednotlivé čísla po 10 kr. r. č.

Slavjan. Časnik slovstven i uzajemen za Slavjane književne i prosvětljene. Vreduje i na světo dava Matija Majar v Celovcé. Číslo 7. má tento zaujímavý obsah: Съзъдъ; Prevod (t. j. preklad článku M. P. Pogodinovho o etnografickej výstave v Moskve r. 1867 odbývanej); Изъмѣнкога Града; 0 сръдахъ праелавjan; Slovo uzajemno (pojednanie o našich slov. časopisoch: „Osvěta“, „Orle“ a „Slovesnosti“; Literatura (ugorsko) slovenská (preklad článku z 2. č.

„Slovesnosti“; „Literatúra slovenská.“) — Bratia naši: Rusi, Poliaci, Češi, Chorvati a Slovinci obracajú pozornosť svoju k „Orlovi“ a „Slovesnosti.“ — a preca sú Slováci, ktorí rádi by boli, aby sme časopisy tieto nevydávali. Len kritikastrujme osobníckársky, zakladajme ruky na križ, nepodporujme časopisy duševne a hmotne — — i nebude nám dnes zajtrá treba „Magyar Szövetség“-u!

Zora. Časopis za zabavo in poduk. Izdajatelj in odgovorni urednik Martin Jelovšek v Mariboru. Číslo 16. má tento obsah: Čakanje, báseň; Prevodi ruskih pesnikov (Ivan Vesel), Krokarka, Zimski večer od A. Puškina; Poljub, humoreska od K. Světlej, preložil K. Glaser; Dalmacija, cvet kniževnosti hrvatske XV—XVIII. veka; Obrazi iz naroda, spisuje Pribislav Ogrinec; V noternjoj Srbiji, potopisna črtica; Wallalla pri Regensburg-u; Drobnost. — Věstnik. Znanstvena priloga „Zori.“ Číslo 8. má tento obsah: Jurij Washington; Blisk in strela, človeška igra; VI. Ptuj, peč in tuj; Narodne priče, navade, stare vere; Drobnosti; Književni vestnik.

Cestopisná bibliotéka. Svazek II. Viedeň a okolí. Popisuje Karel Adámek. V Praze. Nakladatel Fr. A. Urbánek, kněhkupec. 1874. VIII.; str. 104; cena 1 zl. r. č. Kniha táto je znamenitý rukovodič po Viedni a okolí; kto chce videt výstavu, nech si ju zaopatrí a neobanuje.

Český Gratulant. Sbirka přání k novému roku, k jmeninám i narozeninám. Mládeží československé napsal Edvard Just. V Praze. Tiskem a nákladem kněhkupec: J. Otto (Václavské náměstí č. 24.) Malá VIII.; str. 120; cena 24 kr. r. č.

Laciná knihovna národní. Číslo 38: Ztracený život (Dokončení); č. 38 a 39: Ctiboj z Dolan, historické obrázky z doby krále Otakara II., od J. F. Činovského. I. a II. V Praze 1873. Tiskem a nákladem knižtiskárny: J. Otto. 1873. VIII. Každý sošit 3 hářky silný stojí 10 kr. r. č.

Na statku a v chaloupce. Povídka od Vítězslava Háška. 1873. Tiskem a nákl. knižt.: J. Otto. VIII.; str. 128; cena 30 kr.

Nové míry a váhy s kratičkým poučením o zlomech desítných. Spisal F. M. (S tabulkou.) Tretí vydání. V Praze. Tiskem a nákl. knižt.: J. Otto. 1873. VIII.; str. 40; cena 20 kr.

Všetky tieto časopisy a spisy odporúčame snažne et. čitateľstvu.